

1969.54 (7).

69

“Mairi Bhan Ghlinn Freoin”

LE

SEORAS GALLDA.

AN COMUNN GAIDHEALACH
131 Sraid Iar Regent
Glaschu

A' Phris — Se sgillinn

National Library of Scotland

B000595938

“Mairi Bhan Ghlinn Freoin”

Dealbh-Chluich Gaidhlig ann an Còig Seallaidhean.

Le Seoras Gallda.

Na Pearsachan :—

Alasdair Mór Ghlinn Sreithe, Ceann-feadhna nan Griogarach.

Alasdair Og, a mhac; fleasgach àrd, dreachmhor, foghainteach.

Mairi Bhàn Ghlinn Freoin : caileag mhaiseach, 18 a dh'aois.

Athair Mhairi : seann duine liath.

Ceannard nan Caimbeulach.

Tannasg : sinnsear Alasdair Mhóir.

Bean-tigheadais an Caisteal Ionaraora.

Calum Mór; ceàrd.

Daibhidh : drobhair air a' Ghalldachd.

Buidheann de Chaimbeulaich : luchd Iarla Earraghaidheil.

Buidheann de Chlann Griogair.

(*Mar as mò gheibhear anns an dà bhuidhinn so, 's ann as fearr.*)

Aimsir : tràth 'san t-seachdamh-Linn-deug.

Roimh-Radh.

Chuir mi an dealbh-chluich so ri chéile á naidheachd a sgriobh mi bliadhnaichean air ais airson a'Mhòid, gun fhios nach faod Gaidheil dhealasach ann am Meuran a'Chomuinn Ghaidhealaich a thoirt a mach an sud is an so. Bithidh e freagarrach do Fheachdan Comunn na h-Oigridh ann an sgoilean mòra is àrd-sgoilean na Gaidhealtachd, far am faighear pailteas bhalach luthmhòr gu dol an riochd nan ceatharnach. Tha fhios gun abair cuid gum bheil na Seallaidhean ro-lionnmhor. Ach ged a rinn mi feum de'n Bharat còig uairean, cha ruig sin a leas a bhì 'na uallach do'n fhear-toirt-a-mach. A mach o éideadh nan daoine chan 'eil an cluich so ag iarraidh mòran seilbhe is airneis, agus tha'n dà Shealladh mu dhereadh ann an aon àite.

Is e mo dheagh charaid, Iain Domhnallach A.M., a sheall thairis air an obair bhig so, agus a cheartaich a'chuid bu mhiosa de na mearachdan. Le so, mar le nithean eile d'a sheòrsa, chuir e fo chomain mhór mi.

Sonachan, 1937.

S. G.

“A’ Cheud Shealladh.”

Air croit an Gleann Freòin.

MAIRI BHAN (*'na suidhe air tolman, a'fàsgadh a làmhan, rithe fhéin*)—O, nach uamhasach ri smaointinn gum bheil mort is milleadh 'gan deanamh air mo ghleann-sa air an fheasgar bhoidheach fhoghair so. Alasdair Mór Ghlinn Sreithe, Ceannfeadhna nan Griogarach, 's a dhaoine borba air tuiteam a dh'aon bheum air ceatharnaich chòire Clann Combaich, gun fhios agam Carson, agus gun chothrom againn, le'r n-armachd dhíblidh, spealan is forcan is corra shleagh bhreóite, an aghaidh claidhean is biodagan an luchd-reubainn fhuiltich sin. Tha fhios gum bi bàs-ghleachd mo dhaoine treuna a' tarruing gu crìch mu'n am so air iochdar a'ghlinne, agus li dhearg air an abhainn nach tāinig riabhach á uisge na móintich. Agus m'athair fhéin, an duine liath aosda, a' beirsinn air a shean chlaidheamh meirgeach agus a mach am broilleach nan òganach—'s e nach dìultadh : neo-ar-thaing bheir e dubhlan do gach Griogarach a thig mar astar buille dha, an seann laoch calma. Ach O ! Ciod ma thuit e cheana 's a'bhùtar ud, ciod a ni mi? O, là na dunaidh a thàinig air a'ghleann shiochail againn—

(*a' leum air a casan*)—Cluinnidh mi eadhon an so gaoir-chatha na ruaise. Ubh, ubh—(*ag cur a làmhan air a sùilean.*)

(*Ruithidh seann cheatharnach, falt-cleigte, a steach, deas, 'na fhuil's 'na phallus, air a dhlùth-ruagadh le òganach àrd, an làn-eideadh Clann Griogair, claidheamh ruisgte 'na làimh : theid am bodach air a leth-ghlinn ag guidhe “Tròcair. Tròcair air seann duine!”*)

ALASDAIR OG—Bheir mise ort, a sheann lubairneach mhallaichte, nach cuir thusa cas-bhacaig air Griogarach gu bràth tuilleadh. (*A' togail a chlaidheimh gus a cheann a sgathadh dheth : ruithidh a'mhaighdean suas a'beirsinn air làimh air Alasdair—esan air a bhalbhadh le ionghnadh.*)

MAIRI—Fuirich air t'ais. An e gun cuireadh tu ás do dhuine liath, gun armachd?

ALASDAIR—Leig leam. Carson nach cuirinn ás da? An e nach d'fhuair e cothrom na Feinne orm 's a'bhùtar ud? Nach b'e am feòladair gun iochd, a'sgoltadh cinn mo ghillean-sa mar bhuanache air achadh-arbhair, gus an d'fhuair mi fhéin chuire 's a chuir mi a chlaidheamh fuiteach, meirgeach 'na sgealban m'a chluasan. 'S 'nuair a bha mi gu bhi cinnteach ás, sud a spleadh spògach eadar mo dhà chois, is mise air mo tharsuinn—mise! air a' bhùtar ud, agus am mac-mallachd so a'sineadh ás

mar earbaig troimh dhubharachd na coille. Fuirich air m'ais? Carson? Nis, a bhodaich ghràinde—(*a'togail a làimh a rithist.*)

MAIRI (*gu ciùin, le fiamh-ghàire*)—Carson, ach gur duine flathail a th'annad? 'S e so m'athair fhéin a th'ann. O, mo nàire ort, Alasdair MhicGrigair á Gleann Sreithe.

ALASDAIR (*fo bhuaireas móir*)—Ciamar a tha fhios agad gur ann á Gleann Sreithe a tha mi, gun ghuth air m'ainm

MAIRI—Gleann Sreithe le do bhreacan. Agus tha fhios agam gur tu mac Alasdair Mhòir, oir tha rud-eigin 'ga innseadh dhomh. (*Ag geur-amharc air bho cheann gu shàil. Alasdair, gu gruamach, a'tionndadh cli, leth-dusan ceuman, 'na sheasamh an trom smuain. Leanaidh ise e, a'fàgail a h-athar a' plosgadh, air uilinn.*)

MAIRI (*'ga ruigsinn*)—Alasdair Oig, taing dhuit . . . Nach 'eil facal idir agad dhomh? . . . Alasdair, cha dì-chuimhnich mi so gu là mo bhàis.

ALASDAIR—No mise, a nighean. Shlad thu mo chli bhuan. (*Bheir i gu h-aotrom air làimh air, ach crathaidh esan air falbh i.*) Leig le m' làmhan, a mhaighdean gheal, tha iad ro-fhuilteach an diugh. . . . Is math a rinn thu.

MAIRI—O, Alasdair, carson a rinn thusa 's do mhuinnitir an ionnsuidh fhuilteach air tuath a'ghlinne so an diugh?

ALASDAIR—Nach 'eil fhios agad, ma-ta, air an aimhreit a bh'ann o chionn fada eadar Gleann Sreithe agus Tigh Mhic a'Chombaich, triath Luis, 's mar a thàining i gu h-aona-cheann an diugh? Cha b'ann le ar sìreadh a bha i. Chan 'eil bhuan, Griogaraich, ach fuireach leinn fhéin, an sith is an suaimhneas, ach saoil, an leig iad leinn? Phuaras fios le cinnt gun robh Triath Luis a'deanamh cairdeis ás ùr le MacCailein Mór, agus ciod a bu chiall da sin ach gun robh rùn aca le chéile cur ás dhuinn buileach? Seadh, bha'n là suidhichte aca. Cha b'urrainn do ar n-iarmad bochd am blàr a sheasamh an aghaidh an dà bhuidhinn, Caimbeulaich is Clann Combaich, b'eiginn duinn làmh dheas MhicCailein—ceatharnaich Ghlinn Freoín—a chur fodha mu'm buaileadh iad oirnn cruinn comhla. Ar dòn fèin a rinn sinn an diugh, agus sin agad an fhìrinn.

MAIRI—Faodaidh tu sin a thagradh, math dh'fhaoidte, ach tha eagal orm gum bheil thu fada am mearachd. Gun tighinn air an leir-sgrios a rinneadh air ar daoine an diugh, ciod i a' bhuanachd do dh'Alasdair Ghlinn Sreithe an upraig's am fire-faire a bhios air feedh na dùthcha an aghaidh do chinnidh mar thoradh air an ionnsuidh fhuiltich so? Eiridh an dùthaich uile, bitidh sibh 'nur sionnachain gun saobhaidh: beò cha bhi MacCailein gus am faigh e cead cur ás dhuibh. Mo thruaighe, aingidheachd an t-saoghal (*ag gul*).

ALASDAIR—Coma leat sin. Bha làmh gach duine riamh an aghaidh nan Griogarach, agus bithidh gu deireadh an sgeòil. (*Cluinnear sgal de phiob-mhóir, no corn 'ga shéideadh, air astar.*) 'S eudar dhomh nis a bhi ruigsinn mo dhaoine-sa, is iomadh bealach a tha eadar sinn is Gleann Sreithe (*gu dùrachdach—*). Ciod e t'ainm, a nighean mhálada? Samhladh do mhaise chan fhaca mi riamh.

MAIRI—Mairi : 's e Mairi Bhàn a th'aca orm. Agus (*a'dol air a glùn*) a dh'aindeoin gach ni a rinneadh, nach tu an sàruasal flathail, a chaomhain beatha m'athar—

ALASDAIR (*'ga togail gu mìn*)—Tut, a Mhairi, cha bu mhise a bhac mo làmh, ach do shùilean fhéin 's iad a'dearrsadh mar reultan na h-aon oidhche le dian-chàs t'iarrtais. Ged is ann gu cath a rugadh's a thogadh mi, cha bu mhortair riamh mi, ach bhithinn sin an diugh mur an do chuir Dia 'nam rathad thu. Aon phòg, a Mhairi, mu'n dealaich sinn. (*Pògaidh iad.*)

MAIRI (*gu dian*)—Seall Alasdair—cuimhnich so : ma thig an là a dh'fhaodas mi cobhair ort, earb asam, oir is mise leigeadh m'anam sios air do shon.

ALASDAIR—Nach 'eil fhios gun leigeadh : ach nar leigeadh Dia gun goirtichear ribeag de t'fhalt òr-bhuidhe, chionn is tusa an ribhinn bu mhaisiche cruth's bu ghile cridhe air an do bhuail mo dhà shùil. Chan 'eil fhios am faic sinn a chéile gu bràth tuilleadh, ach air eagal's nach faic—(*Pògaidh e rithist i: cluinnear a'ghairm-cruinneachaidh a rithist : teichidh Alasdair ag ràdh "Am Freasdal gun gléidh thu, a Mhairi."* Theid ise chun a h-athar is togaidh i e air a chasan.)

AM BRAT.

AN DARA SEALLADH.

An seòmar-cadal Alasdair Mhóir, Ceann-feadhna nan Griogarach. Leaba am meadhon an urlair. Brat air a cùl. Alasdair Mór, air a shuaineadh am breacan, ag gluasad air ais is air aghaidh gu mall; a bruidhinn ris fhéin.

ALASDAIR MOR—Seadh! Thàinig e gu aona-cheann mu-dheireadh. Agus a theagamh gun do rinn mi cearr. Ach cha robh agam air. Riamh o là na dunaidh ud, Gleann Freòin, thug mi gun robh an ceòl air feadh na fidhle. Cha robh mi fhéin airson cath a chur ris an dream ud, ach chaidh mo ghillean thar m'uachdrannachd, cha b'urrainn domh an taod a chumail orra na b'fhaide. Cha b'fhaida gus an robh a bhuil ann. Nach deachaidh còrr agus dà cheud banstrach nan daoine a thuit 's-a'chath, gach té dhiubh air muin eich bhàin, a dh'ionnsuidh Righ

Seumais an Sruibhle, a dh'iarraidh tòrachd a thoirt a mach air mo dhaoine, ag giùlan leintean - fala an cui'd fear leo mar dhearbhadh faicsinneach air gach uirsgeul a b'urrainn iad aithris le'm bilibh. Agus nach tug an Righ an sin mu'n aire reachd a dheanamh as ùr, bu ro-fluilitche na aon a rinneadh riamh 'nar n-aghaidh? Sheas mi fhad 's a b'urrainn domh, ach tha mi sgith (*suidhidh e air being na leapa*). 'Nuair a thuig mi na creachan a bha gu tighinn orm fhéin's air a chinneadh 's ann a rùnaich mi mi fhein 's priomh dhaoine na tréibh a thoirt suas do dh'Iarla Earraghaidheil air chumhnant gun cuirteadh gu sàbhailt' a mach á Alba iad. Agus ghabh an t-Iarla ris a'chùnnradh sin. Chan fhaod e bhi nach coimhlion e a ghealladh. Agus o'n àm rinn mi suas m'inntinn cha robh cead do'n lomhainn threun a bha fo smachd agam. B'ann le diomb a thàinig iad gu sàil, ach thàinig iad. (*Theid e laighe, far am bi e a'luas ganaich tacan.*)—Gu Caisteal Ionaraora am màireach. Tha dòchas nach bi ceannach agam air a'cheum a tha mi gabhail. Ochon, Ochon!

(*Tha e nis 'na chadal, air a dhruim. An ceann tiota, sud làmh air a' bhrat, agus seallaidh gnùis bhàn, aognaidh a steach air Alasdair 'na laighe. Thig tannasg a steach gu sàmhach, an éideadh geal, Gaidhealach, armaichte, a'seasamh aig taobh na leapa. Labhraidh e le guth domhain, aognaidh. Cha għluais Alasdair.*)

TANNASG—Alasdair Mhóir Ghlinn Sreithe, tha fhios agam nach gealtair a th'annad. Bithidh ceannach agad is aig do chloinn air a' cheum a tha thu dol a għabħail. Seachainn e.

ALASDAIR (*mar gum b'ann 'na chadal*) — Chan urrainn mi thoirt air ais. Tha gach ni suidhichte. 'S ged a b'urrainn, ciod am feum? Sheas mi còraichean a'chinnidh an agħaidh geur-leanmhainn an naimhdean air iomadh blār fuilteach, is tha leisg orm a nis an cur air cùl. Ach tha mi fàs sean, 's tha gliocas a'fàs le aois. Chi mi nach 'eil e 'nam chomas na h-ionnsuidhean a tha teannachadh oirnn air gach làimh a sheasamh na's shaide, agus tha dòchas agam gum faigh mi fhéin 's mo dhaoine air a'cheann thall an t-sith 's an suaimhneas a tha dhith oirnn. Sin mar a tha.

TANNASG—Marbhphaisg ort, a laprachain gun tuigse! Is mise nach d'islich riamh an fhine uaibhreach so gu tiodal sgrlobhte iarraidh no għabħail o'n Righ airson an cui'd fearainn: chum mi riamh a mach gum bu leðir leo-san a'chòir a bheireadh an claidheamh dhaibh, agus is tusa leigeadaħ slos iad air a'cheann mu dħeireadh. Ach chan fhada beo thu.

ALASDAIR (*le għaire sgaiteach*) — Agus nach tusa dh'islich gu siorruidh an fhine sin le bhi cuideachadh le Morair Lathuирn 'na

obair thruaillidh fhéin, 'nuair a bha thu a'ruagadh a'Bhrusaich troimh na monaidhean Lathurnach, tri cheud bliadhna air ais? Shaoilinn nach deanadh Griogarach gnothuch ri Caimbeulach 's na làithean sin—ha-ha !

TANNASG—Cha chum mi seanachas riut na's fhaide : ach am bheil thu air do chiall a chall? So dhuit mo rabhadh mu dheireadh. Ma nochdas tu do shròn 'san t-saobhaidh sin, Caisteal MhicCailein, bithidh tusa's do chlann a'luasgadh air Torr a'Challtuinn an Dun-Eideann mu'n tig crioich air a'mhios so.

(*Theid e ás an t-sealladh.*)

AM BRAT.

AN TREAS SEALLADH.

Sedòmar an Caisteal MhicCailein, Iarla Earraghaidheil, an Ionaraora. Dorus air a' chìul chli gu seòmar na Ban-Iarla. Bord no dhà agus cathraichean le aodach, stocainnean, obair-ghreis, etc.

BEAN-TIGHE DO'N BHAN-IARLA (*tha i mu 40 a dh'aois, somalta, a'pasgadh seachad aodaich; rithe fhéin*) — Sin agad sin, agus tha dòchas agam nach bi an còrr ann an diugh gus am faigh mi an tòrr mór osan-ghearr so aig an Iarla a chàradh. Saoil an robh durie riamh cho trom air a osain ris? . . . Na'm fuiricheadh e sàmhach . . . an rud nach dean e . . . ach falbhanachd, air ais is air aghaidh, air buinn a stocainnean 'na sheòmar-leabaidh, uair an déidh uair 'san oidhche . . . mar gum bitheadh rud-eigin air inntinn . . . saoil am bheil? Cha b'ionghnadh leam . . . 's an upraigd so mu Chlann Griogair . . . Ciod a thig ás a sin? (*a'suidhe sios*). 'S a' chaileag ùr so, Mairi, maighdean-choimhid do'n Bhan-Iarla, am facas riamh té cho mi-fhreagarrach airson a h-oibre-sa? Tha barail làdir agam gun deanadh i fada na b'fhearr a mach 'san tigh-bhainne, a' leigeil a'chruidh 's a' deanamh ime, seach a bhi tathaich nan seòmraichean so mar thannasg mi-fhoisneach, a' farcluais ris a h-uile dorus—ach neo-ar-thaing tha i laghach, mǎlda: 's am faca tu riamh sùilean coltach ri sùilean Mairi? 'S iad a dh'fhadas lasraichean an uchd nan òganach là-eigin de'n t-saoghal. Ach tha rud-eigin air inntinn Mairi, no tha mi air mo mhealladh gu mór. (*Thig Mairi Bhàn a steach, deas, is tòisichidh i air càradh stocainnean gun fhacal a ràdh.*) O, an tu a th'ann, m'eudail? Shaoil leam gun robh thu air chall a' rithist: feuch an dean thu tacan air a' chothlamadh sgitheachail so gus am faic mi ciod a th'aca airson na dinnearach. (*Theid i a mach, deas.*)

MAIRI (*a' fàsgadh a làmhan*)—O, nach gràineil leam a' bheatha chealgach so ! Carson a dh'fhàg mi tigh m'athar 's a' ghleann ud thall, agus a h-uile ni a b'fhearr leam na chéile—an crodh-laoigh 's na h-uain 's na coin—gach ni cho càirdeil, fallain, fuasgalte? Carson a ghabh mi muinntireas 's a' chaisteal uigeach so? Tha brat na diomhaireachd air a h-uile ni, cealg is fathunn is amharus a'lionadh gach cùil is cial. Carson?—O, nach 'eil fhios agam carson? Ciod am feum a'chúis a chleith orm fhéin? Nach tàinig mi a dh'aon ghnothuch a dh'fhaighinn a mach, cam no direach, ciamar a dh'éirich do dh'Alasdair Og? Sin an tul-fhírin. Agus fhuair mi e, agus is ann a tha mi fo iomagain mhóir, 's mo chridhe fo imcheist. Nach 'eil fhios aig a h-uile duine an so gum bheil na Griogaraich an déidh falbh gu Sasunn Di-Mairt so chaidh, fo choimheadachd nan Caimbeulach—tha striochdadh Ceannfeadhna Ghlinn Sreithe do MhacCailein Mór 'na chùis-bhruidhne do'n dùthach. Agus Alasdair Og 'nam measg : aig a'chuid as fhearr chan fhaic mi tuilleadh e : agus—(*gu mall*) fo choimheadachd nan Caimbeulach ! Ciod is ciall da sin? Saoil, an coimhlion an t-Iarla a ghealladh gun cuirtear gu sàbhailte mach á Alba iad? Alasdair,—Ach chan fhaod mi toirt suas fhastast.

(*Tòisichidh i ri obair a rithist. An ceann tacain cluinnear an t-Iarla 's a chéil'-uasal a'bruidhinn ri chéile 'san ath-sheòmar. Thig na guthan gu neo-shoilleir an toiseach : ruithidh Mairi chun an doruis ag éisdeachd gu dùrachdach : an sin, cluinnear an t-Iarla ag ràdh gu réidh, soilleir—"Is chan fhada beo iad : chan 'eil mac-mathar dhiubh nach liubhair mi do'n Righ an Dun-Eideann, agus tha fhios agad de's ciall da sin. Bithidh sinn cuidhте gu bràth's na nathraichean nimheil sin, Clann Griogair."*)

MAIRI (*'ga tilgeil fhéin air suidheachan, eadar osnайдhean troma*)—O Luaidh, a luaidh, Alasdair, b'fhearr leam nach fhaca mi riamh thu, b'fhearr na'n do thuit thu air blàr Ghlinn Freòin, mu'n deachaidh do bhrathadh an llon nan Caimbeulach. O, ciod e, ciod e ni mi?—(*ag éiridh*)—Ach cha dean so feum. Chan 'eil ach an t-aon rud is urrainn domh a dheanamh. Nach dubhaint mi ri Alasdair gun cuidichinn leis ri linn na h-eiginn na'm faighinn seòl air? Taing do Dhia tha mi slàn, fallain. Nis—(*a'trom-smuaintinn*)—Tha fhios agam nach cuir Clann Duibhne mòran dàlach 'nan gnothuch ris na h-aoidhean draghail a th'aca, 's mar sin bithidh iad fada cheana air an turus mu'dheas. Thigeadh na thoilicheas, 's eudar dhomh breith orra mu'n ruig iad fearann Sasuinn. Fhad's a tha na Griogaraich 'nan daoine saor, is suarach an rud rabhadh a thoirt do'm leann—do dh'Alasdair Og, agus bithidh e furasda dha leisgeul fhaotainn gu tionndadh air ais. Math dh'fhaoidte gum bi e'nam

chomas an Ceann-cinnidh fhéin a chur 'na umhail, ach an eisde ri um? Tha aon ni cinnteach—aon uair's gum bi iad an Caisteal Char-leoil chan fhaic mi esan bed tuilleadh (*a' rannsachadh thall's a bhos agus ag cur pasgain de nithean feumail ri cheile*)—Bheir mi leam na th'agam de dh'airgiot, agus am fainne mór seudach so a dh'fhágadh dhomh le mo mhathair ('ga chur 'na broilleach), gun fhios nach bi feum air. Nis, greas ort, a Mhairi! (*Theid i mach.*)

AM BRAT.

AN CEATHRAMH SEALLADH.

Air an rathad á Sasunn, 30 mile an taobh deas air Dun-Eideann. Pubull ceàird air cùl tolmain, agus teine, beagan air ais (cli), a'fágail toiseach an urlair lom. Thig Mairi Bhàn a steach, deas, a'tuiteam air a glúinean, air a claoídh.

MAIRI — Alasdair, Alasdair, is mise dhioghal gu goirt air thusa leantaínn an so! Riamh o'n a dh'fhág mi Earraghaidheal ás mo dhéidh, cha d'fhuair mi gabhail agam bho mhuiinnit na Galldachd. Chan 'eil suim aca-san do luchd-fuadain Gaidhealach gun bhathair gun mháiltairt—gun ghnothuch as urrainn na Goill shanntach a thuigisinn idir. "Biadh is cuid na h-oidhche? Gheibh thu 'san ath-bhaile iad. Caimbeulaich is Griogaraich? Cùl mo làimhe riutha—creachadairean is spuinneadairean is mortairean, chan 'eil atharrachadh orra, 's ann a tha an dara “-ach” na's miosa na'n “-ach” eile. 'S fearr dhuit tilleadh an rathad a thàinig thu, mu'm faigh na saighdearan greim ort." Sin na fhuair mi am bitheantas, agus bu tric a laighinn aig taobh an rathaid feadh oidhche, seach a bhi 'g eisdeachd ri gleadhraich is uprait nan tighean-òsda. Bha mi faighinn forfhais air na Gaidheil an drasd's a rithist, agus bitheadh iad daonna, a réir coltais, treis mhath air thoiseach orm fhathast, gus nach mór nach 'eil mi air toirt thairis. Tha m'aodach 'na stíllan's tha tolladh air mo bhrògan. Ach an diugh fhuair mi naidheachd aig drobhair na dùthcha gum bheil na h-Earraghaidhealaich ann an tigh-òsda faisg air Eaglais Phadruig, deich mile mu dheas, agus riamh o sin tha mi greasad orm gu m' cheann-uidhe, 's an fhuil a' sior-bhualadh 'nam chuislean. Ach tha mi aig ceann mo neirt, agus mur faigh mi biadh is deoch chan urrainn mi dol na's fhaide. O, c'aité am faigh mi—stad, de so? (*Na ceàrdan a'bruidhinn leo-fhéin.*) Nach 'eil mi cluintinn fuaim binn na Gaidhlig? Nach e teine a chi mi an sin? (*Eiridh i's theid i air aghadh 'na tuainealaich, 's a làmhan sinte roimhpe. Thig ceàrd mór, làidir a mach 'ga comhlachadh.*)

CALUM MOR—M'eudail, greas ort, thig an so. Taing do Dhia gun tainig thu. Tha a bhean, 'na laighe fad làithean am fiabhrus loisgeach: cha bhi i beò mur faigh i cobhair, 's tha e dol gu cruidh leatha gun aon té 'ga cuideachadh.

MAIRI—O, chan urrainn mise fuireach! Tha gnothuch agam nach faodar dàil a chur ann. Thoir dhomh greim bidh's leig dhomh falbh.

CALUM — Ma-ta, a nighean uasal, ma dh'fhalbhas tu, bàsaichidh Ciorstan, mo chuid de'n t-saoghal. Chan fhaod e bhi nach fan thu tacan, gus an dean thu fuasgladh oirre.

MAIRI—An da, ma's ann mar sin a tha, chan 'eil air 'ach fuireach. C'aite am bheil i?

CALUM—Mo luaidh thu, eudail de mhnathan an t-saoghal, bha fhios agam nach diùltadh tu: so agad—mar so. (*Seòlaidh e Mairi steach do'n phubull, agus an ceann mionaid thig e mach, a'siubhal air ais is air aghaidh, gu luaineach.*)

CALUM (*ris schein*)—'S fheairrd' mise ás an rathad car tacain. Gheibh Ciorstan furtachd a nis, brònag. Mo bheannachd air a' chailin ud. Ciod e an gnothuch a th'aice, ged tha, Bana-Ghaidheal 'san dùthaich so? Nach i tha uasal, maiseach—ach cho seang-chlapte, 's furasda fhaicinn nach fhaca ise ach smotal is bealamas fad làithean. Tha i feum-sgaoilte ged tha—ach tha rud-eigin cearr, tha iteag air a cridhe—có so? (*Thig drobhair a steach, deas.*) An tu a th'ann, Dhaibhidh? Nach mi tha pròiseil t'fhaicinn. Cia ás a thug thu do choiseachd an diugh?

DAIBHIDH—Ubh, bha mi thall's a bhos: tha sealbh math chaorach agam a nis, deas gu'n toirt gu Sruibhile: ach cha ghabh mi'n rathad leo gus an bi na Gaidheil so mach an dùthaich, chan earbainn dad riutha.

CALUM—Ubh—seadh, gu dearbh, chuala mi mòran mu dhéidhinn na gràig Chaimbeulach ud. Thàinig iad seachad orm aon là—chan 'eil seachduin uaithe sin—le buidhinn de Chlann Griogair 'nam measg, ag imeachd mu dheas agus, a réir coltais, a' tighinn air a chéile gu gasda. Bha iad ag ràdh gun robh na Griogaraich air blas a'chragain a ghabhail de gach fairneart a chuireadh orra, 's gun robh iad gu tearmann fhaotainn an Sasunn, is daoine MhicCailein Mhoir a'toirt coimheadachd dhaibh gu Car-leoil. Ach is mór m'eagal — an cuala tu naidheachd air mar a chaidh leo?

DAIBHIDH—An da, chuala, agus innsidh mi dhuit fhad's is giorradh mar a thachair. Chaidh iad seachad air a'Bhalla Albannach Di-Luain so chaidh, agus cho luath's a chuir iad cas air fearann Sasunnach, bha na h-uile mac-mathar de na Griogaraich air an ceangal gu teann an làmhan nan

Caimbeulach 's iad ag gabhail an rathaid gu Dun-Eideann cho luath's a b'urrainn iad. Sin na chuala mi le forach fada thall a dheanmh.

CALUM—Obh, obh, am bheil thu 'ga rádh? Na truaghain, tha iad 'san droch laight. Bhithheadh an diol aig Clann Duibhne mu'n d'fhuair iad na laoich an làimh?

DAIBHIDH—Thubhairt thu e. Ach bu lionmhoire iad, agus bha na truaghain sin gun armachd. Chan fhada gus an robh a'bhudheann air an rathad a ritist mu thuath, is ròp gach fear m'a ghàirdeanan 's e ceangailte r'a shear-faire fhéin. Ach bha aon Ghriogarach 's cha mhór nach tug e car-mu-thom dhiubh. B'e sin Alasdair Og, mac a' chinn-fheadhna. Bha fear no dithis is fhuil mu thalamh mu'n do chuireadh bràid mu cheann an steud-eich aimhsteil sin. Duine soinneamh, curaisteach, aig an robh an ceann's an amhach air a chòrr. Ach bha ceannach aige air a thailleabh, oir fhuair Alasdair mar fhreiceadan duine beag, luthmor, borb ás am faoidteadh làn-earbsa chur a thaobh an fhuath a th'aige do mhuinntir Ghlinn Sreithe. Chan 'eil tair no tamailt as aithne do Dhíarmad Bàn nach cairich e air ceann Alasdair, 's mar sin tha Dhíarmad 'na rogha fhearghléidhidh aig ceannard an Iarla. 'S e "Díarmad gun Dearmad" a their esan ris. Sin agad mo sgeul, a Chaluim, agus is bochd an sgeul e, chionn is mór m'eagal nach 'eil ach bàs na croiche a'feitheamh air na seòid an Dun-Eideann.

CALUM—Is fior dhuit sin. C'aite am bheil iad a nis, a Dhaibhidh?

DAIBHIDH—Air an rathad so. Chan 'eil a'cheud bhuidheann ach caigeann mhithean air falbh. Tha iad gu bhi an Dun-Eideann am maireach is cha ghabhainn-sa iongantas ged a laigeadh iad an nochd an aít-eigin gun a bhi fad ás a so. Nis, a Chaluim, bithidh mise a'toirt mo chasan ás.

CALUM—An da, turus math a Dhaibhidh. (*Falbhaidh Daibhidh, cli. Ruithidh Calum air ais chun a'phubuill. Thig Mairi a mach.*)

MAIRI—Thuit am fiabhrus. Tha i nis 'na suain-chadail, chan eagal dhi tuilleadh. Nis, feumaidh mi falbh—

CALUM—Chan fhàlbh! Gus am faigh thu rud a dh'itheas tu, air neo bithidh e aithreach leat. Gheibh thu bonnach ùr is greim cumhaich 'na thaic. Suidh an so, cha bhi mi tiota. (*Theid e steach do'n phubull. Suidhidh Mairi air bad connlach.*)

MAIRI (*rithe fhéin*) — Tha mi'n dòchas nach bi e fada. B'fhearr leam falbh, acrach's mar a tha mi, ach tha mi deas. (*Thig Calum a mach leis a'bhiadh....Mairi 'ga ghàmadh.*)

CALUM—Nis, na can facal gus am bi thu réidh dheth so. Tha shios gum bheil do chridhe plosgadh gu bhi falbh. Cha chum

mi fada thu, ach a Mhairi—’s e Mairi is ainm dhuit nach e?—bitidh mi fo chomain dhuit fhad’s is beò mi airson na rinn thu an diugh. Tha rud-eigin ag cur ort. Rud sam bith a tha ’nam chomas, ni mi e. Ciod a tha dhìth ort?

MAIRI (*ag éiridh air a casan*)—Chan ’eil, ach mo sheòladh gu campa nan Earraghaidhealach: tha fhios gum bheil iad mar astar siubhail do’n àite so. ’S eiginn domh beirsinn orra mu’n ruig iad Sasunn, ’s eiginn domh Clann Griogaír a chur air an umhail—

CALUM (*ag crathadh a chinn*)—An da, m’eudail, chan fhiach e do shaothair. ’S ann a tha thu air chùl do naidheachd. Thàinig na Caimbeulaich air ais á Sasunn, tha iad air an rathad gu Dun-Eideann, ’s na Griogaraich an sàs aca. (*Glaodh cruaidh aig Mairi, tuitidh i air a’chonnlàich, ’s theid i seachad ann an laigse.*) Ubh, an creutair bochd, ciod a rinn mi? (*Crathaidh e uisge air a h-aodann is ni e gach seòl eile gus a faotainn chuice fhéin. Eiridh i’na suidhe, ag còimhead mu’n cuairt, gu fiata.*)

MAIRI—C’áite am bheil mi—O, tha fhios. Rinn mi seachran siubhail as déidh na h-uile. Tha Alasdair an geall na’s fhiach e; cha bhi e beò ma ruigeas e Dun-Eideann. Ubh, ubh, ciod a ni mi? (*ag gul.*)

CALUM (*a leth-taobh*)—Obhan, obhan, an ann mar sin a tha? (*ri Mairi*) Innis dhomh e, a chaileag, an ann an gaol air Alasdair Og Ghlinn Sreithe a tha thu?

MAIRI—Is ann : is ann air Alasdair a tha mo chridhe an geall. Là bha sud, chaomhain e beatha m’athar, is gheall mi bhi dilleas dha na’m faighinn seòl air. Chan ’eil a leithid air thalamh. Fhuair mi fathunn an Ionaraora mu’n cheilg a bha ’san radharc aig an Iarla, agus thàinig mi air an tòir, feuch am faighinn seòl air rabhadh a thoirt dhaibh, ach ’s ann a tha mi fada air dheireadh. Is gheibh Alasdair bàs.

CALUM—’S an ann leat fhein a thàinig thu a h-uile ceum á Ionaraora? Mo chaileag thu. Misneach, a Mhairi. Fan greis mar a tha thu, is leig dhiot do sgòs. Is ann is math dhomh ann thu. Tha aona mhaitheas air a’chùis. Tha ceud bhuidheann nan Gaidheal a’tighinn an rathad so: is dócha gun teid iad seachad oirnn gu h-aithghearr’s gum bi Alasdair Og ’nam measg. ’S e flor sheann làmh a tha an Calum Ceàrd agus murteid agam air car a thoirt as a’cheannard ud, cha mhise am fear a th’ann. Cuist. Ciod e sud? (*Cluinnear tailnrich coiseachd, gliongarsaich ghèimhlean, monmhar bruidhne.*)

MAIRI—A chiall, so iad a’tighinn!

CALUM (*a’breith air gualainn oirre*)—Stad thusa—fanaidh sinn an so agus gabhaidh sinn geur-bheachd orra. Leig thusa ris dhomh Alasdair Og. So iad!

(*Thig p̄osnan dhaoine, 'nam breacain, a steach, cli, agus ceannard nan Caimbeulach air thoiseach. Na Griogaraich 'nam buidhinn bhroineagaich, corra fhear is clud fulteach m'a cheann : glas-làimh no ròp mu làmhan gach Griogaraich, is e fhéin ceangailte r'a fhear-fhreiceadain féin, le ròp. Tha na Caimbeulaich 'nan armachd—claidhean, biodagan, targaidean; corra h-aon le slacan. An deireadh an t-sreatha thig Alasdair Og. Mairi 'ga leigeil fhaicinn do Chalum. Tha Alasdair air a cheangal na's rotheinne na gin eile, tha gèimhlean m'a chasan : 's e Diarmad Bàn is fear-fhreiceadain da. 'San dol seachad tuislichidh Alasdair is tuitidh e air a ghlùinean.*)

DIARMAD (*a' breabadh Alasdair gu h-ainiochdmhor*)—Eirich a l-lubairneich ghràinde, no seallaидh mise dhuit !

ALASDAIR (*air a bhreith ás, a'tionndadh ris agus a'togail a làmhan glaiste an àird, mar gum bitheadh e dol g'a spadadh*)—Leig leam, a leasaire thaine, a bheist air do chasan ! Na'm faighinn-sa cead mo làmhan ort—(*Theid Diarmad suas ris agus tilgidh e smugaid air aodann.*)

DIARMAD—Air t-t-t'adhart. (*Theid Alasdair air adhart.*)

(*Ni a' bhuidheann faicheachd air taobh deas an urlair, Tilgidh iad iad fhéin sìos an sud 's an so, claoidhte le sgios. Bithidh bruidhinn eatorra, is corra àithne chas 'ga toirt seachad. Alasdair 'na shuidhe gu math air thoiseach, beagan air leth air càch. Ceanglaidh Diarmad a ròp ri post air choireigin, agus e 'na sheasamh làimh ris. Theid an ceannard a mach, deas, mar gum b'ann a shireadh cairtealan dha fhein. Am feadh's a tha so uile dol air adhart, theid Calum is Mairi an diùrras ri chéile.*)

MAIRI—À Chaluim, tha rud air bualadh 'nam cheann. Nach 'eil Diarmad mu'n aon mheudachd rium fhéin : tha e caol, bànn, mar a bha iomadh Diarmad roimhe. O, na'm faodaínn-sa iomlaid a dheanamh ris car greis, rachadh agam air Alasdair a shàbhalaidh fhathast.

CALUM—Faodaidh tu sin, m'eudail. Cuiridh mi gach ni an òrdugh. Ni sinn Diarmad a thàladh an so, agus tha mi air mo mhealladh mur faigh sinn iasad d'a bhreacan 's d'a chaiseirt, agus thusa leth-uair 'na àite. Ghabh mi fhein iolla math air Diarmad. Tha e ciotach, cabach, feamach : 's tha stadaich 'na chainnt. Bhithinn-sa daonnan ri obair-ghighis am measg nan ceàrd, air chor's gur dùth dhomh seòrsa de dh'eòlas a bhi agam m'a déidhinn. Cuiridh mi breug-riochd ort air dòigh's nach aithnich an ceannard fhéin ach gur tua Diarmad. Agus an Diarmad so—is aithne dhomh a sheòrsa. 'Bheil dad luachmhor agad leat, a Mhairi—àilleagan no òr ?

MAIRI—So dhuit fainne seudach (*'ga thoirt ás a broilleach*).

Calum—Tha sin ceutach: 's tha iomadh bonn-òir agam ann an seann mhogan an so. Ni sin an gnothuch air.

MAIRI—Saoil, a Chaluim, nach bitheadh e na b'fhearr na'n leigeadh Diarmad fhéin cead a choise do dh'Alasdair?

CALUM—Cha bhitheadh. Cha deanadh e sin gu bràth. Gheibh thusa seòl air Alasdair a chur 'na umhail. Agus cuimhnich, ma dh'fheumas tu bruidhinn idir, gum bheil thu manntach. Tha e fàs dorcha, chan aithnich duine thu ach mar Dhìarmad. Nis, theid mi chun nan daoine, agus bheir mi leam na dh'fhuin Ciorstan de bhonnaich eòrna'n diugh fhéin. Bithidh iad taingeil am faotainn.

(*Bheir e mach achlaasan mór bhonnach as a'phubull. Ruigidh e na daoine: teannaidh iad mu'n cuairt air, is greim aca air an aran. Ithidh iad, agus tilgidh iad sgonnan do na priosanaich mar gum bu choin iad. A h-uile fear 'gan glàmadh.*)

(*Bruidhnidh Calum an cluais Dhìarmaid. Ni esan cromadh cinn.*)

AM BRAT.

AN COIGEAMH SEALLADH.

A'cheart àite.

(*Tha Mairi—an riocd Dhìarmad, feusag ruadh oirre—'na suidhe air chùl Alasdair, agus a ròp m'a ghàirdean. Tha cuid de na Griogaraich 'nan cadal, no a'luasganaich air ais is air aghaidh, ach daonan a Chaimbeulach fhéin 'ga leantainn, is ròp m'a ghàirdean. Eiridh Alasdair air a chasan is tòisichidh e air gluasad air ais is air aghaidh, a' slaodadh "Dhìarmad"—ar leis—ás a dhéidh. 'Nuair a tha iad car air leth=oir air càch, stadaidh Alasdair—).*

ALASDAIR (*ris fhéin, a leth=taobh*)—Carson nach 'eil Diarmad 'gam chàineadh's 'gam léireadh mar is ábhaist dha? Cha tug e facal ás a bheul o'n a thàinig e air ais an déidh dha biadh a ghabhail (*ag amharc gu dùrachdach oirre*)—An e Diarmad idir a th'ann? Nach 'eil e car na's caoile?—A chiall, nach aithne dhomh na sùilean—

MAIRI (*le guth beag soilleir*)—Fuirich sàmhach, Alasdair. Is mise do leannan, thàinig mi 'gad theàrnadh. (*Tha Alasdair gu bhi breith oirre, ach togaidh ise a làmh, is cumaidd e air fhéin air eigin.*) Eisd rium. Cho luath's a theid an ceannard seachad oirnn an ath-uair, leanaidh mi thu gu socrach mar a tha

mi, agus 'nuair a ruigeas tu a'chraobh sin far am bheil an ceàrd mór ud 'na sheasamh, gabh romhad gu réidh gus am bi thu 's a' phubull aige. Bithidh mise a'd dhéidh. Tha'n ceàrd air gach ni a dheanamh réidh chum's gun teicheamaid do'n Ghaidhealtachd. Cuist ! So an ceannard. (*Alasdair a' sràidineachd a rithist.*)

(*Coinheadaidh an ceannard air càch, 'gan cunntadh : bheir e àithne no dhà seachad, agus stadaidh e mu choinneamh Mairi.*)

AN CEANNARD—'S fearr dhuit, a Dhiarmaid, dol a laighe le do chompanach. Cuimhnich, am fear a leigeas Griogarach fa sgooil, 's i'n oidhche mu dheireadh a chi e gu bràth !

MAIRI (*gu manntach, agus le guth cho domhain, tùchanach's as urrainn di ruigsinn air.*) 'S m-m-mi nach leig. Is g-g-ged a bheirinn-sa m-m-mionach mo Ghriogaraich ás cho t-t-toilichte's a thug mi riagh g-g-greallach à fiadh, b-b-bithidh sealladh a's b-b-breagha fhathast r'a fhaicinn an ceann l-l-làtha no dhà : 's e sin na feannagan a' p-p-piocadh sùilean Alasdair aig c-c-ceann slait air T-T-Torr a' Challtuinn agus cha chaillinn sin airson m-m-mòran.

AN CEANNARD — 'S na'n robh càch cho dileas riut-sa, Dhiarmaid, cha bhithinn-sa fo iomagain.

(*Theid e mach, deas. An déidh cuairt eile, tionndaidhidh Alasdair, is Mairi 'ga leantainn, a stigh do champa nan ceàrd. Sealladh—Alasdair is Mairi am broilleach a chéile, is Calum ag gearradh nan ròpaichean bhàrr a làmhan.*)

ALASDAIR (*'ga mùchadh fo neart a chaidreibh*)—A Mhairi, eudail nam ban, innis mar a rinn thu e !

MAIRI—Ciamar is urrainn domh sin a dheanamh, is tu 'gam thacadh ? Ach innsidh mi so dhuit, ma ruigeas mi ceithir fichead's a deich, cha b'urrainn domh cur ann an cainnt na dh'fhuiling mi o'n a dh'fhàg mi thu an Gleann Freòin.

CALUM (*ag ceangal pasgain mhòir air druin Alasdair*)—Nis, mach ás a so ! Bithidh an upraid a'tòiseachadh air ball, ach cuiridh mi bhàrr do luirg iad, agus co-dhiu chan fhaod iad am priosanaich fhàgail gus sibh-se a leantainn fada. Turus math do'n Ghaidhealtachd !

(*Theid iad a mach, cli.*)

AM BRÀR.

